

רב־שיח בנושא חשיבה מחודשת על מדיניות הקצאה של משאבים לאומיים לחקלאות

שחר בוקמן ואבי פרבולוצקי

חקלאות משגשגת מחייבת שימוש נרחב במשאבי טבע שבעיקרם נמצאים בשליטת המדינה. מדובר בעיקר במשאבי הקרקע והמים, שבמדינת ישראל הקטנה והמדברית למחצה, נמצאים במחסור חריף. במדור זה בחרנו להתייחס למדיניות הלאומית של הקצאת משאבים אלה. המדיניות מעצבת כמובן באופן ישיר את אופי החקלאות (סוגי הגידולים וכמותם, פיזור המרחבי, כוונות למגדלים ועוד), אך השפעתה חורגת למעגלים נוספים, כגון: התפשטות המרחב העירוני הבנוי, השמירה על השטחים הפתוחים, קיטוע בתי גידול, זרימת מים בנחלים, הצורך בבניית מתקנים נוספים להתפלת מים. הצורך בבחינה של מדיניות הקצאת משאבי המדינה לחקלאות נובע, בראש ובראשונה, מהמסקנה שמדינת ישראל זקוקה למגזר חקלאי חזק המבוסס על עקרונות של חקלאות בת־קיימא. בחינה זו נשענת על מספר תהליכים המתרחשים בישראל בשנים האחרונות: עליית קרנו של השיקול הסביבתי בקבלת החלטות, המחייב את המגזר החקלאי לעמוד בסטנדרטים רלוונטיים (למשל בתחומים של דישון, הדברה, פסולת); השינויים שעבר משק המים בישראל, שהתבטאו בירידה בצריכה הכוללת לחקלאות לצד עלייה חדה בחלק היחסי של שימוש בקולחים מתוך כלל הצריכה, בהעלאת מחירי המים בשל צמצום סבסוד מים לחקלאות ובהפעלתם של מתקני התפלה; השינוי בפיזור המרחבי של שטחי הקרקעות החקלאיות (אם כי ללא שינוי משמעותי בהיקפם) עקב לחצי הפיתוח והעיור שדחקו את החקלאות ממרכז הארץ בעיקר לנגב הצפוני, דבר היוצר אתגרים סביבתיים קשים לצד איבוד ריאות ירוקות במרכז המיושב בצפיפות.

הקצאה מחודשת של משאבים צריכה ליצור מציאות שונה מזו המוכרת לנו: חקלאות העושה שימוש מושכל במשאבי טבע, כך שהיא מצמצמת את ניצולם כמו גם את השפעותיה השליליות על הסביבה; מגבירה את התועלת החיצונית החיובית הטמונה בעיבוד הקרקע (ביצירת ריאות ירוקות, בשמירה על מגוון ביולוגי, באספקת ערך חברתי ונופי); נותנת מענה לאיומים (משבר אספקת המזון, שימור איכות הקרקע ומניעת סחף קרקעות); מנצלת הזדמנויות טכנולוגיות ובי־טכנולוגיות.

אם בעבר נטען כנגד המגזר החקלאי שהוא סובל מראייה קצרת טווח המתעלמת מהשפעותיו הסביבתיות, הרי כיום לא רק שניתן דגש בשיפור יחסי הגומלין בין חקלאות לסביבה, אלא אנו גם חווים שינויים היסטוריים במעמד החקלאות בעולם המודרני ובתפקידה. הימצאותנו על סף עידן של חקלאות עתירת הון וידע מחייבת חשיבה מחודשת על מדיניות הקצאת המשאבים כדי להביא למיצוי הפוטנציאל העצום שטומן העתיד, תוך היערכות לצמצום ניכר בהשפעות הסביבתיות.

אמנם צרה יריעת מדור זה מלהתייחס להיבטים נוספים שראוי שיובאו בחשבון, אך למעשה כבר בהמשך הגיליון נחשף פן נוסף של הדיון – ההיבט של צדק חלוקתי (בין יהודים לערבים, בין קיבוצים לעיירות הפיתוח), שחיים אורון (ג'ומס) נוגע בו במסגרת ריאיון איתו, המתפרסם בעמודים 116-117. אנו מקווים שגיליון זה של אקולוגיה וסביבה יהיה יריית הפתיחה וזריקת העידוד להמשך העיסוק בנושא, על־ידי קוראי כתב העת, תחת אכסניה זו או במסגרות אחרות.